

Regionalna suradnja na jugoistoku Europe*

RADOVAN VUKADINOVIĆ**

Sažetak

Regionalna suradnja na jugoistoku Europe bila je na najnižoj razini u usporedbi s ostalim europskim regijama. Promjene koje se događaju u pristupu međunarodne zajednice, postupnim shvaćanjima na terenu, kao i novim demokratskim iskorakom Hrvatske u pravcu demokracije, stvaraju se pogodni uvjeti za razvijanje regionalne suradnje. Ona može biti posebice poticana međunarodnim djelovanjem, ali i nazočnošću međunarodne zajednice koja svojim gospodarskim, političkim pa i vojnopolicijskim sredstvima ima sasvim dostatno instrumenata za podupiranje takvog kretanja. U sintagmi koja se stvara: suradnjom do sigurnosti, očekuje se da upravo jugoistok Europe počne svoju transformaciju odnosa, razvijajući različite oblike korisne suradnje koja bi trebala voditi jačanju sigurnosti i stvaranju mirnijih odnosa. U takvim okvirima preko regionalne suradnje moguće je razmišljati i o stvaranju veza s Europom i uključivanju ovog područja u tokove euro-atlantskih integracija.

U svim dosadašnjim analizama posthladnoratovskog europskog kretanja uglavnom se tvrdilo da je regionalna suradnja na najnižoj razini na području jugoistočne Europe, te da će stoga i mogućnosti zemalja toga područja za uključivanje u Europsku uniju biti mnogo manje nego zemalja iz nekih drugih regija. Ratovi na području bivše Jugoslavije, kao i njihove brojne političke, socijalne i gospodarske posljedice, još više su zatamnile sliku ovog područja, pretvarajući ga u neku stalnu "crnu rupu" europskog kontinenta.

Novi pogled na jugoistok Europe

Ipak u sadašnjem trenutku počinju dominirati neki drukčiji pogledi koji s mnogo više političkog optimizma promatraju jugoistok Europe, naznačujući neke pozitivne tendencije koje se sve više osjećaju i na političkom i na gospodarskom planu.

* Izlaganje sa znanstvenog skupa "Nacionalne manjine i europske integracije", Vrbovsko, 12. svibnja 2000.

** Radovan Vukadinović, redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Međunarodni politički odnosi.

Ako se traže korijeni tih novih pristupa, tada je moguće naznačiti tri nova značajna elementa koji snažno utječu, kako na razvoj novih odnosa u ovom području tako i na ukupnu korelaciju jugoistok Europe – Europa.

- *Prvi* element tih novina veže se uz očitovanje čvrste političke volje međunarodne zajednice, koja je nakon gotovo deset godina razbijanja Jugoslavije i teških posljedica koje je to imalo i u regiji i u širem europskom prostoru, odlučila jedinstveno djelovati, uz korištenje svih mogućih sredstava i instrumenata. Bombardiranje Jugoslavije u tom pogledu bila je svakako prijelomna točka kad je pokazano da je stvoreno takvo europsko-atlantsko uvjerenje kako jedino uz uporabu ukupnosti političkih, gospodarskih, ali i vojnih sredstava, može doći do rješenja balkanske krize.

Izjašnjavajući se, istodobno, za multietničku i jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, u kojoj i međunarodna zajednica mora, također, ukupnošću sredstava ostati angažirana dugi niz godina, stvorena je veza između dvije najveće balkanske krize – Bosne i Hercegovine i Kosova, uz jasno predočavanje političke volje da upravo razvijeni svijet bude onaj akter koji će voditi stabiliziranju prilika.

Iako politički analitičari međunarodnih odnosa mogu u tom pristupu još pronaći niz značajnih različitosti, posebice onih vezanih uz američki ili europski pogled,¹ ipak je evidentno da snažno preteže uvjerenje kako je angažman međunarodne zajednice nuždan i kako on zapravo nema alternative. Napuštanje Bosne i Hercegovine ili pak Kosova istog bi trenutka vratilo sve procese unatrag, vodilo bi novim konfliktima, a i destabilizaciji regije. Pouke izvučene iz dosadašnjeg međunarodnog djelovanja i nedjelovanja na ovim prostorima jasno pokazuju da je predugo oklijevanje vodilo samo daljnjem raspirivanju konflikata i postupnom širenju nestabilnosti.

Svi oni glasovi političkih analitičara koji su početkom izbijanja jugoslavenskih ratova tvrdili da će Europa ostati izolirana, pošteđena i na neki način zaštićena pokušajima izgradnje nekog *containmenta* pokazali su se kao netočni, te je i Europa u različitim oblicima također platila cijenu svoga nesnalaženja. Za američku politiku, koja je pak polazila od uvjerenja kako se radi o isključivo europskom pitanju i da ga treba prepustiti Europljanima,² ulazak na prostor jugoistoka Europe s vremenom je otvorio nove vidike, omogućavajući istovremeno realizaciju nekoliko značajnih stratejskih ciljeva američke politike:

- stvorena je izvanredna prilika da se održi i revitalizira NATO u posthladnoratovskim uvjetima i da se pokaže američka snaga kad se na raznim stranama i inače zagovara američko unipolarno vodstvo,
- omogućena je praktična primjena snaga NATO-a i demonstriranje ukupne vrijednosti jedinoga vojnopolitičkog saveza,
- ojačani su odnosi s Europljanima kojima je ponovo pokazano da bez SAD nema rješenja nekih bitnih međunarodnih problema, pa čak ni na europskom prostoru,

¹ de Robertis, A. G., "Regional Tensions and the "New World Order", *Peace and Security*, Beč, 1999., vol. XXXI, str. 28.

² Vukadinović, R., *Sigurnost na jugoistoku Europe*, Interland, Varaždin, 1999., str. 117-122.

- smanjene su mogućnosti ruskog utjecaja na Balkanu,
- izgrađeni su novi parametri američkog dugoročnog strategijskog djelovanja koji jugoistočnu Europu povezuju s istočnim Mediteranom, Bliskim istokom, Zaljevom i Centralnom Azijom, kao novim potencijalnim središtima velikoga euroazijskog konfrontiranja.³

Upravo je na tim temeljima izgrađena politička jedinstvenost pogleda u NATO-u koja je između ostalog rezultirala organiziranjem novoga vojnopolitičkog pristupa jugoistoku Europe, a istovremeno je pomogla pripremu Pakta o stabilnosti.⁴ Promatran u tom kontekstu, Pakt o stabilnosti sa svojim sigurnosnim, gospodarskim i humanitarnim komponentama može se vidjeti kao središnji okvir na kome međunarodna zajednica želi projicirati svoju političku volju za rješavanje pitanja odnosa na ovom europskom području i stvaranje takvih uvjeta koji će, uz normalizaciju odnosa i stabilizaciju, izgraditi uvjete za približavanje i, jednog dana, uključivanje u euroatlantske integracije.

Drugi element svodi se na utjecaj posljedica ratnih događanja na terenu bivše Jugoslavije, kao i na stanoviti zamor do kojeg je došlo, posebice na tlu Bosne i Hercegovine. Ratna razaranja, eksodus velikog broja stanovnika i katastrofična ekonomska situacija počinju nositi jasne poruke da se jedino prihvaćanjem modela koje donosi međunarodna zajednica može postupno kretati prema nekoj normalizaciji, te da eventualno nastavljanje konflikta ne bi nosilo nikakve koristi.

Na tlu Jugoslavije slične se tendencije također ogledaju u prosvjedima antimiloševićevskih političkih snaga i u apatiji velikog dijela pučanstva koje je dovedeno na rub egzistencije. Stoga je i u tom prostoru očito da bi samo izvana moglo doći rješenje koje bi vodilo boljitku, a to se osobito osjeća u Crnoj Gori koja svojim većim dijelom želi što prije izaći iz Jugoslavije i maksimalno iskoristiti ponude međunarodne zajednice.

Kosovska specifika je svakako drukčija, a u danima nakon intervencije razumljivo je da su problemi brojni. Neki promatrači ističu da bi se već sada moglo govoriti o tome da je rat dobiven, ali da je mir izgubljen, jer kako to tvrdi Jiří Dienstbier u specijalnom izvješću Ujedinjenim narodima, mirovna misija na Kosovu nije ostvarila niti jedan cilj: ni sigurnost za stanovnike Kosova, ni slobodu kretanja, a nema ni govora o stvaranju uvjeta za razvitak demokratskih institucija multietničkog društva.⁵

Ta analiza može se uzeti kao točna, ali je i tu pitanje kakva je bila alternativa. Osim toga, ako se prihvati daljnja Dienstbierova teza kako bombardiranje nije riješilo niti jedan problem, već je samo otvorilo nove, može se postaviti pitanje odnosa između vojnih i političko gospodarskih sredstva koja se upotrebljavaju u miru. Očekivanje da bi se nakon svih godina, pa i desetljeća albanskog trpljenja, a zatim srpskog terora i rata⁶ moglo već sada izgraditi makar temelje demokratskog društva u kosovskim uvjetima svakako je pretjerano.

³ Brzezinski, Zb., *The Grand Chessboard*, New York, 1997., str. 47.

⁴ Vidi tekst Pakta u Dossiers CIRP, *Croatian International Relations Review*, vol. V, br.15-16.

⁵ *Newsweek*, 17. travnja, 2000.

⁶ Vidi, Reiter, E. (Hrsg.), *Der Krieg um das Kosovo 1998/99*, Mainz, 2000.

Iako će ostanak međunarodnih vojnih snaga te stvaranje lokalnih vlasti i kasniji mogući izbor rješenja kosovskog pitanja: ostanak u Jugoslaviji ili stvaranje nezavisnog Kosova, uz mogućnost nastanka tzv. velike Albanije – još dugi niz godina biti na dnevnom redu, može se ipak očekivati da će životni problemi i na Kosovu dovesti do stvaranja novih odnosa, u kojima će također normalizacija i stabilizacija prilika biti prepoznani kao put u bolju budućnost. To ovoga trenutka, s obzirom na nedavnu krvavu prošlost, može izgledati kao utopija, ali je očito da je, pod uvjetom da se međunarodna zajednica založi za svoj dugi ostanak na Kosovu, to jedino rješenje.

Treći element koji pozitivno utječe na novo promatranje jugoistoka Europe jesu hrvatski izbori i stvaranje nove vlasti. Nakon autoritarnog režima, koji je posljednjih godina zemlju doveo u međunarodnu izolaciju, zatamnjujući tako još više stanje na ovom području, nova koalicijska vlast stvara početne uvjete za izgradnju demokratskog društva, prihvaćanje slobodnog tržišta, poštivanje ljudskih i manjinskih prava i početak funkcioniranja pravne države. Samim tim stvorili bi se i temelji umjesto za deklarativno, za stvarno približavanje Europi i postupan ulazak u euroatlantske integracije.

Podrška, iako zasad uglavnom verbalna, koja se Hrvatskoj daje u zapadnim zemljama, izraz je ocjene da su hrvatske promjene višestruko značajne.

– Najprije, one pokazuju svim ostalim zemljama na ovom području, a posebice Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini, da je demokratsku transformaciju režima moguće izvršiti na miran način i da rezultate izbora mogu prihvatiti i one strukture za koje se inače vjeruje da bi mogle biti izvor suprotstavljanja. U slučaju Hrvatske koja je imala razvijen državni aparat, snažnu vojsku i nekoliko vrsta policije te raznih drugih obavještajnih službi, promjena režima nije izazvala otpor, i to se svakako uzima kao dobar znak mirnog prijenosa vlasti koji bi Zapad rado vidio i u drugim sredinama.

Istovremeno kombinirajući zahtjeve hrvatskoj vlasti (prihvaćanje Daytona, suradnja s Haagom i povratak Srba) i ponude (ulazak u Partnerstvo za mir i WTO), međunarodna zajednica jasno želi pokazati da bi i u drugim slučajevima tako postupila, što ima posebno značenje u slučaju devastirane Srbije kojoj se stalno najavljuje velika pomoć kad Milošević napusti položaj.

– U vrijeme kad se povratak raseljenih na čitavom prostoru bivše Jugoslavije odvija vrlo polako, Zapad ocjenjuje da bi upravo Hrvatska u novim uvjetima mogla biti primjer pozitivnog pomaka. Ne samo što je u vrijeme bivšeg režima taj povratak, unatoč svim zaprekama i teškoćama, započeo, već i zbog toga da se preko sadašnjeg intenziviranja povratka provjeri kredibilitet hrvatskih vlasti i da se, istovremeno, prenese poruka hrvatskom susjedstvu.

Iako je broj hrvatskih Srba, koji danas borave u Jugoslaviji ili Republici Srpskoj, mnogo manji od broja raseljenih iz Bosne i Hercegovine, očito je da se povratkom želi pokazati kako je on moguć u demokratskom ozračju. Oni optimistički orijentirani promatrači iz redova međunarodne zajednice očekuju da bi taj povratak hrvatskih Srba u Hrvatsku i povratak Hrvata u Bosnu i Hercegovinu, poglavito Republiku Srpsku, trebao biti značajan poticaj za brže rješavanje pitanja izbjeglica na ovim prostorima, od Hrvatske pa sve do Kosova.

Međutim, valja upozoriti da međunarodna zajednica, koja toliko očekuje od hrvatskog primjera, ipak mora biti mnogo organiziranija i odlučnija u provedbi, ali i spremna na značajno financiranje toga projekta. U Bosni i Hercegovini, koja je gotovo pod protektoratom međunarodnih snaga i gdje postoji ukupni instrumentarij političkih, gospodarskih, finansijskih pa i vojnopolicijskih sredstava, nisu zabilježeni previše respektabilni rezultati na planu povratka. Štoviše, podatak o 1,300.000 osoba koje ne žive u svojim nekadašnjim domovima i pet godina nakon Daytonu sâm po sebi umanjuje političke domete dosegnute sporazumom. Jer jasno je, ako su najviši dometi Daytonu mir, sloboda kretanja, kontrola medija, vrlo česta glasovanja – sve je to i te kako premalo za sve one koji ne žive u svojim kućama, a svakim danom možda gube nadu da će se to ikada i ostvariti.

U hrvatskom primjeru, gdje je brojka povratnika mnogo manja, međunarodna zajednica mora se angažirati u cjelovitom shvaćanju problema, dajući šansu povratku, ali i organizaciji normalnog života. To znači da pri tome i oni koji dolaze i oni koji odlaze moraju imati jednake uvjete za život, a isto tako i za rad. Dosadašnji primjeri koji pokazuju samo želju da se povratnike smjesti bez organizacije njihova gospodarskog, socijalnog i radnog uključivanja u sredinu, pokazali su se često nesretnim rješenjima. Za novu hrvatsku vlast, koja se inače bori s nizom teškoća, povratak koji ne bi bio praćen dvostranošću, ali isto tako i rješavanjem elementarnih životnih uvjeta i za povratnike Srbe i Hrvate koji se vraćaju u Bosnu i Hercegovinu, mogao bi izazvati dodatne političke teškoće i mogao bi biti zapravo kontraproduktivan.

– Ulaskom Hrvatske u Partnerstvo za mir otvorit će se značajne mogućnosti za intenziviranje suradnje Hrvatske s najvažnijom euroatlantskom vojnopolitičkom organizacijom. Uz niz vojnih elementa, važno je da će NATO na hrvatskom prostoru dobiti mogućnost jednostavnijeg korištenja infrastrukture koja je potrebna za održavanje snaga u susjedstvu. Osim toga, to će istovremeno biti i jasna demonstracija spremnosti Zapada da razvija nove odnose s Hrvatskom i da priprema teren za punopravno članstvo.⁷

Već ulaskom u Partnerstvo za mir zona sigurnosti, koja je dosad završavala na Sutli, proširit će se na Hrvatsku, a samim tim i eventualni Miloševićevi apetiti za nekim novim incidentnim situacijama vojnog karaktera bit će suzbijeni. U budućnosti pak, ako Hrvatska postane punopravni član NATO-a, stvorit će se uvjeti za novi NATO-ov prodor na Balkan, koji bi trebao biti dovršen onog trenutka kad padne Miloševićev režim i kad se otvore vrata za suradnju NATO-a s Jugoslavijom, odnosno Srbijom. Hrvatska kao nova točka u širenju NATO-a, najprije Partnerstvom, a zatim članstvom, može biti važan akter u novom postavljanju odnosa na Balkanu, ali ona istovremeno može biti uključena u traženje regionalnih rješenja koja pod zaštitom NATO-a mogu donijeti mir i sigurnost ovim prostorima.⁸

⁷ Osim te pripreme faze, Partnerstvo je već sada postalo značajnim oblikom djelovanja NATO-a. Njegove funkcije na jugoistoku Europe postavljene su u obliku rješavanja kriza, izgradnje povjerenja i sprječavanja novih konflikata.

Franois, I., Partnership: One of NATO's fundamental security tasks, NATO review, proljeće/ljeto, 2000., str. 29.

⁸ Vukadinović, R., "The Enlargement of NATO and the Countries of former Yugoslavia", *Peace and Security*, Vol. XXIX, rujan 1997., str. 22-23.

– O tempu demokratizacije Hrvatske ovisit će i jačanje demokratskih institucija, što bi također trebalo služiti kao konkretan primjer ostalim zemljama u regiji. Zemlja koja se s Jugoslavijom i Bosnom i Hercegovinom donedavno nalazila izvan svih euroatlantskih integracija, demokratskim promjenama dobiva mogućnost za brže hvatanje koraka sa zemljama iz regije koje se već bliže Europi. To bi trebao biti dokaz, pod uvjetom da hrvatske vlasti ispune svoja obećanja, kako Europa ne teži nekom unificiranom približavanju čitave regije, već je spremna svaku zemlju promatrati posebno, nagrađujući njezinu kooperativnost.

Ulazak Hrvatske punim jedrima u postojeće projekte suradnje: na području srednje, ali i jugoistočne Europe, otvara Hrvatskoj vrata za Europu, ali i Europi daje šanse da posebice snažno istakne potrebu regionalne suradnje, regionalnih rješenja i prije svega potrebu izgradnje dobrosusjedskih odnosa u regiji. U početnom djelovanju hrvatska je politika razumjela tu poruku i, osim sa Srbijom, krenula u razvijanje odnosa sa susjedima, stvarajući tako priliku za izgradnju novih temelja na kojima može počivati regionalna suradnja. Istovremeno, vodeći računa o potrebi ulaska u Europu razvija se suradnja sa skupinom srednjoeuropskih zemalja, uz aktivno djelovanje Hrvatske u SECI i u aktivnostima Pakta o stabilnosti. Time se pokazuje da zemlja, koja je donedavno bila glavni kočničar regionalne suradnje, sada sasvim drukčije promatra, ali i djeluje, u oblicima regionalnog povezivanja, sve više svjesna da je to nužnost i da u takvom nastupu Hrvatske postoje i značajne prednosti. One su na planu konkretnih gospodarskih koristi, bržega i lakšeg rješavanja bilateralnih odnosa u ozračju regionalne suradnje, ali isto tako čitava ta struktura novih odnosa Hrvatske sa susjedstvom pridonosi stvaranju nove pozitivne slike o hrvatskoj politici.

Okviri regionalne suradnje

U ovakvim, promijenjenim, uvjetima regionalna suradnja na jugoistoku Europe nameće se kao izvanredno nužna i potrebna. U kombinaciji zahtjeva međunarodne zajednice, novih shvaćanja u regiji i promjena koje su nastupile, stupanj regionalne suradnje postaje najbolji pokazatelj napretka u odnosima, a istovremeno je stalni izraz novih traženja. U njima dominiraju pitanja koja su vezana isključivo uz razvijanje novih odnosa na tom prostoru, ali isto tako i neki zahtjevi koji imaju šire određenje i koje su već neke bivše socijalističke zemlje ugradile u svoje ponašanje.

Ako se analizira razloge koji danas ubrzano vode regionalnoj suradnji na jugoistoku Europe može se navesti:

– Regionalna suradnja, u prvom redu rješavanje pitanja susjedskih odnosa i na tim temeljima izgradnja različitih oblika suradnje, preduvjet je za bilo kakve napore u pravcu uključivanja u euroatlantske integracije. To je, uostalom, bilo jasno stavljeno do znanja svim ostalim novim demokracijama koje su morale pokazati svoju spremnost za stvaranje novih odnosa, kako bi postale kvalificirane za ulazak u Partnerstvo, NATO⁹ ili u proces približavanja EU. Niti jedna euroatlantska organizacija nije spremna u svoje

⁹ Kay, S., *NATO and the Future of European Security*, Boston, 1998., str. 72-73.

redove primiti državu koja ima nesređene odnose sa susjedima, jer na taj način može malo koristiti u integracijskim procesima kojima su pojedine organizacije usmjerene.

– U regiji Balkana, ili točnije rečeno, jugoistočne Europe, gdje se nalazi nekoliko zemalja koje su do pada Berlinskog zida imale socijalističko društveno- ekonomsko uređenje, čitav se niz problema pokazuje kao zajednički dugoročni napor. Demokrati-zacija društva u uvjetima gdje nema demokratskih tradicija, zatim potreba stvaranja slobodnog tržišta, prevladavanje gospodarskih teškoća, problem izgradnje moderne up-rave – dio su onih zahvata koji su gotovo identični u svim ovim zemljama.

Tome se može dodati i specifične balkanske probleme vezane uz etnička pitanja i zaštitu nacionalnih manjina, gdje je upravo jugoistok Europe tradicionalno bogat neriješenim odnosima koji su često dovodili do različitih sukoba.¹⁰

– Ako se pak traže neki sigurnosni rizici na ovim prostorima, onda su i oni također u najvećoj mjeri slični. Hoće li se pod tim razumijevati daljnji proces raspadanja Jugoslavi-je, nedovršenost izgradnje nekih novih državnih cjelina (Crna Gora i Kosovo), eventualni raspad nekih država (Makedonija), sve su to sigurnosna pitanja koja mogu imati izravnog odraza na sve zemlje jugoistoka Europe. Razvijena regionalna suradnja, u kojoj bi svoju ulogu imala i međunarodna zajednica, može svakako pomoći, kako u detekciji stanovitih sigurnosnih problema tako i u njihovom eventualnom rješavanju.

Uz te velike sigurnosne izazove, koji ostaju i dalje otvoreni, tu su i pitanja koja su sastavni dio novoga razvoja međunarodnih odnosa i globalizacije življenja. Od razgrana-te korupcije, organiziranog kriminala, djelovanja raznih mafija, trgovine oružjem i drogom, prostitucije i velikog vala nelegalne migracije, tu je i skup problema koji traže zajedničku akciju.

- Iako jugoistočna Europa nije nikada dosad uspjela izgraditi neku svoju infra-strukturu suradnje, ona je ipak čvrsto povezana komunikacijsko-prometnim arterijama, kao i energetske trasama. Osim toga, glavna putova u smjeru sjever-jug i istok-za-pad vodi Europu i preko jugoistoka Europe, te je i tu očit gospodarski interes ovih zemalja, ali i Europe, za bržim smirivanjem stanja i razvijanjem suradnje.

- Postavljajući u kauzalnu vezu sigurnost i suradnju, međunarodna zajednica smatra da je nastupio trenutak kad se suradnjom može ići u pravcu sigurnosti i kad postoji dovoljno motiva da se zemlje ovog područja regionalnom suradnjom brže povezuju s Europom. Uostalom, regionalni pristup EU, američki SECI i na kraju Pakt o stabilnosti u jugoistočnoj Europi, bez obzira na sve razlike i sličnosti, imaju u biti osnovnu ideju razvijanja suradnje zemalja jugoistoka Europe, kao preduvjet uključivanja u europske oblike gospodarske i vojnopolitičke suradnje.

Na području zemalja nastalih iz bivše Jugoslavije upravo ta ideja funkcionalnog povezivanja ima svoje posebno značenje, jer je očito da su godine ratovanja i teških trauma ostavile previše posljedica, koje ne stvaraju pogodnu klimu za razvijanje međusobnih odnosa. Stoga na ovim prostorima, među zemljama koje su nastale iz bivše

¹⁰ Koppa, M., "Post Communist Balkans and their minorities", *Security Dilemmas in Eurasia*, C. Arvantiopoulos (ur.), Athens, 1999., str. 149-165.

Jugoslavije, sintagma – suradnjom do sigurnosti, ima više značenja. Ovog trenutka, zahvaljujući nazočnosti međunarodne zajednice i njezinih snaga, to je u većem dijelu Balkana moguće i izravno pomagati, čime i taj razlog dobiva na svojoj uvjerljivosti.

Zapreke regionalnoj suradnji

Objektivni i subjektivni činitelji smanjuju na području jugoistoka Europe interes za suradnjom, pa čak i u doba kad djeluju novi pozitivni elementi političkog razvoja, postoje političke snage koje se pokušavaju suprotstaviti suradnji. Jedan od osnovnih razloga vidljiv je u činjenici da je u skupini novih zemlja na jugoistoku Europe još uvijek vrlo snažan nacionalni naboj i da se nastoji poglavito afirmirati sve ono što ima nacionalna obilježja, bez obzira na cijenu toga. Tek stečenu nacionalnu suverenost ne želi se okrnjiti, bilo da je riječ o nekim regionalnim pa čak i europskim povezivanjima. Na takvim političkim premisama, koje se zalažu za očuvanje vlastitoga i nacionalnog, a tek u manjoj mjeri traže neke oblike suradnje, još uvijek se vidi mogućnost suprotstavljanja procesima globalizacije i europeizacije za koje se smatra da malim zemljama ne pružaju neke evidentne prednosti.

Dio specifičnih balkanskih problema može se vidjeti u:

– teškoćama koje izviru iz razvijanja suradnje zemalja koje su se donedavno nalazile zahvaćene ratnim vihorom i gdje su posljedice ratnih razaranja još uvijek svježije. To se ponajprije odnosi na zemlje nastale na tlu bivše Jugoslavije, gdje je spominjanje regionalne suradnje odmah izazivalo povijesne reminiscencije na pokušaj stvaranja neke nove Jugoslavije ili pak na nastojanja da se zaborave zločini i da se kroz regionalno povezivanje izjednači agresor i njegove žrtve.

Čak i u BiH, koja je pod stalnim međunarodnim patronatom, suradnja između dva entiteta sporo se uspostavlja i, koliko god se činilo da bi funkcionalno povezivanje bilo dvostrano korisno, ono ipak ide mnogo teže nego što su to i najveći pesimisti na Zapadu predviđali;

– prisutna su i razmišljanja koja govore o tome kako bi eventualno jače inzistiranje na regionalnoj suradnji, sad viđenoj kroz Pakt o stabilnosti, moglo voditi nekom vraćanju na balkansku razinu razvoja, što je posebice nepopularno u razvijenih zemalja ove regije. Vjeruje se da bi neko vezivanje uz tempo balkanskog razvoja ili pokušaj rješavanja problema ulaska u euroatlantske integracije u paketu moglo voditi značajnom zaostajanju, jer bi umjesto pokušaja hvatanja koraka s Europom taj balkanski uteg gospodarski, socijalno pa i politički navodno odvlačio Balkan od Europe.

Taj argument se koristi i u nekoj drugoj elaboraciji koja bi trebala pokazati kako međunarodna zajednica, a u prvom redu Europska unija, nudeći oblike regionalne suradnje zapravo udaljava mogućnost ulaska tih zemalja u Europu, ostavljajući ih zatvorene u vlastitoj regiji.

Kako su tradicije suradnje na Balkanu gotovo minimalne, a središta kojima se teži nalaze se sva izvan Balkana, razumljivo je da sve to zajedno ne stvara pogodnu klimu za razvijanje regionalne suradnje.

Međutim, upravo međunarodna zajednica koja je sada toliko nazočna na ovim prostorima, koja je otvorila svoja vrata za Partnerstvo za mir svim zemljama (osim Jugoslavije i Bosne i Hercegovine), koja nudi pridruženo članstvo također svim zemljama (osim Jugoslavije i Bosne i Hercegovine), te koja je nazočna svojim vojnim snagama na Balkanu – očito da ima sredstva koja može upotrijebiti za promicanje regionalne suradnje.

To se najprije odnosi na mehanizme regionalne suradnje koje nude EU, zatim SECI i Pakt o stabilnosti. Najava financijskih sredstava koja bi trebalo uložiti u zajednički interesantne i korisne projekte premašila je sva očekivanja, te bi se s pravom moglo očekivati, krenu li procesi stabilizacije prilika na jugoistoku Europe, da bi i investicijska sredstva mogla poteći mnogo brže nego dosad.

Shvaćajući dotok financijskih sredstava kao *condictio sine qua non* razvoja gotovo za svaku od zemalja jugoistoka Europe, treba naglasiti da se već sada može uspješno koristiti neke temelje na kojima počiva nova struktura društva koja se izgrađuje. U njoj jasno dominira prihvaćanje zapadnoga demokratskog modela upravljanja društvom, kao i organiziranje gospodarstva na temelju slobodnog tržišta. To su temelji koji su danas prihvaćeni na jugoistoku Europe, bez obzira na političku boju pojedinih stranaka ili koalicija koje se nalaze na vlasti. Iz toga slijedi i gotovo jednoglasno opredjeljenje za Europu (osim u slučaju Miloševićevog režima), što konkretno znači da se NATO vidi kao najbolji oblik kojim se osigurava vlastita sigurnost te da je EU željeni cilj koji bi odmah trebao osigurati blagostanje i ekonomski prosperitet.

Upravo koristeći sadašnju situaciju, međunarodna zajednica raspolaže moćnim sredstvima. Postavljajući određene zahtjeve, ona je u stanju cilj držati na stanovitom dometu koji, ispunjenjem zahtjeva, može postati bliži. Ako se npr., promotri probleme koje su s određenjem manjinskih prava imale neke zemlje iz reda bivših socijalističkih država (slovačko-mađarski odnosi, rumunjsko-mađarski odnosi), ili pak zemlje koje su bile u dva različita bloka (tursko-bugarski odnosi), očito je da je upravo traženje međunarodne zajednice vodilo postizanju rješenja, kako bi se pojedinim zemljama otvorio put ili u Partnerstvo za mir, ili pak ulazak u skupinu onih zemalja koje čekaju na ulazak u EU.

Tim instrumentima međunarodna zajednica, ili točnije EU i NATO, raspolagat će i dalje. Oni su u svim sredinama viđeni kao cilj kome se teži i od čijeg ostvarenja se očekuje gotovo automatsko rješavanje svih problema. Iako su ta očekivanja možda pretjerana, a svakako će do ostvarenja tih ciljeva trebati uložiti mnogo truda i vremena, već samo shvaćanje da alternative nema i da jedino Europa ostaje izlazom za sve zemlje jugoistoka Europe, nužno otvara mogućnosti regionalnoj suradnji.

Ako se bude jasno isticalo da put u Europu – što golema većina političkih krugova, a i širokih masa želi – vodi preko regionalne suradnje, tada će i shvaćanja o toj suradnji postupno mijenjati svoj oblik, čak i u onim sredinama koje su se donedavno suprotstavljale takvim regionalnim zahvatima. Europa treba jasno staviti do znanja svakoj od zemalja ovog područja da put do nje vodi samo i jedino preko jačanja regionalne suradnje i da prihvaćanjem takvog djelovanja zemlje jugoistoka Europe mogu naći svoje mjesto u euroatlantskim integracijama.

Radovan Vukadinović

REGIONAL COOPERATION IN SOUTHEASTERN EUROPE

Summary

The development of the regional cooperation in South-Eastern Europe was at its lowest in comparison with other European regions. The changes occurring in the attitudes of the international community (through increased sensitivity and familiarity with the situation in the field and the new democratic advances of Croatia) are now creating favourable conditions for the development of the regional cooperation. It can be further fortified through international efforts, as well as through the international community's presence, since with its economic, political and even police/military resources it has enough instruments to support these developments. Within the emerging sintagm, "through cooperation to security", South-Eastern Europe is expected to commence its transformation of the relationships by developing different forms of useful cooperation which should lead to increased security and more peaceful coexistence. In such context, by means of regional cooperation, it is possible to attempt forging links with Europe and incorporating this region into the Euro-Atlantic integrations.